

Nuorten kotona kokema henkinen kaltoinkohtelu ja sen riskitekijät

Noora Luomala & Riikka Ikonen

Artikkelissa kuvataan peruskoulun 8.- ja 9.- luokkalaisten nuorten kotona kokemaa henkistä kaltoinkohtelun määrää ja riskitekijöitä. Tässä tutkimuksessa henkisellä kaltoinkohtelulla tarkoitetaan henkisen väkivallan ja perheväkivallan todistamisen lisäksi myös hoidon laiminlyöntiä. Hoidon laiminlyönti määritellään kuuluvaksi henkisen kaltoinkohtelun muotoihin, sillä vaikka laiminlyönti äärimmilleen vietyinä voi johtaa fyysiseen kipuun, 8.- ja 9.-luokkalaisten nuorten kohdalla laiminlyödyksi tuleminen on usein henkistä laiminlyöntiä. Aineistona käytettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2019 Kouluterveyskyselyä, josta on rajattu tutkimukseen kaikki kotona asuvat perusopetuksen 8. ja 9. vuosiluokan oppilaat (n=80049). Kyselyyn vastanneista nuorista 24 % oli kokenut vähintään yhtä henkisen kaltoinkohtelun muotoa kyselyhetkestä viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Nuorista 20 % oli kokenut henkistä väkivaltaa, vanhempien laiminlyömäksi oli tullut 3 % ja perheensisäistä väkivaltaa oli todistanut 8 % vastaajista. Merkittävimmät henkisen kaltoinkohtelun riskitekijät ovat nuoren aikaisemmat fyysisen väkivallan kokemukset vanhemman tekemänä ja vanhempien liiallinen alkoholin käyttö. Työillä on suurempi riski kokea henkistä väkivaltaa ja todistaa perheen sisäistä väkivaltaa. Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla ja uusperheessä tai yksinhuoltajan kanssa asuvilla nuorilla on suurempi riski tulla vanhempiensa laiminlyömäksi. Tutkimus osoitti, että nuorten kokema henkinen kaltoinkohtelu on edelleen varsin yleistä. Tämän vuoksi ilmiötä tulee jatkossakin tutkia lisää, jotta puuttumisen menetelmiä kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemiseksi voidaan kehittää tehokkaammiksi.

Asiasanat: nuoret, henkinen väkivalta, hoidon laiminlyönti, väkivallan todistaminen, henkinen kaltoinkohtelu

Henkistä kaltoinkohtelua on haastavaa tunnistaa sen monimuotoisuuden vuoksi

Lasten oikeuksien näkökulmasta tehtiin historiaa 30 vuotta sitten, kun YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 sovittiin lasten ihmisoikeuksista ja syntyi lapsen oikeuksien sopimus. Sopimuksen tavoitteena on turvata lapsen oikeudet turvalliseen ja väkivallattomaan elämään. Suomessa sopimus tuli voimaan heinäkuussa 1991. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/60.) Lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi lasten oikeuksia turvaa moninainen kansallinen lainsäädäntö. Esimerkiksi lastensuojelulain (2007/417) tarkoituksena on lasten perusoikeuksien, kuten tasapainoisen kehityksen

ja turvallisen kasvuympäristön, turvaaminen. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetyn lain (1983/361) mukaan vanhemmilla tai muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, jolloin heidän tulee taata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi.

Voimassa olevat normit eivät kuitenkaan takaa sitä, etteikö lapsi joutuisi kokemaan väkivaltaa omassa elinympäristössään. Tutkimusten mukaan lapset kokevat edelleen kotonaan sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa (Fagerlund ym. 2014). Tutkimukset ovat osoittaneet, että lasten ja nuorten kasvatuksessa käytetty väkivallan painopiste on siirtynyt henkisen väkivallan muotoihin, sillä suurin osa vanhemmista tietää fyysisen väkivallan olevan laissa kiellettyä (Keisala ym. 2016, 18). Lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua on haastavaa tunnistaa ilmiön monimuotoisuuden vuoksi, eikä kaltoinkohtelulle ole yhtä selkeää määritelmää. Kaltoinkohtelun eri muodot saattavat esiintyä yhtä aikaa ja muun muassa fyysiseen pahoinpitelyyn liittyy aina myös emotionaalista laiminlyöntiä. (Paavilainen & Flinck 2013.) Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edellytyksenä on, että heihin kohdistuva väkivalta otetaan ilmiötasolla vakavasti, sillä suuri osa väkivaltakokemuksista tapahtuu lasten ja nuorten elinympäristössä. Tästä syystä viranomaistason ammattilaisten saavutettavuus on tärkeää, jotta kipeitä väkivaltakokemuksia voidaan käsitellä. (Fagerlund ym. 2014, 125.)

Tässä artikkelissa tarkastellaan nuorten kokemaa henkistä kaltoinkohtelua, joka pitää sisällään henkistä väkivaltaa, hoidon laiminlyöntiä ja kotona todistettua väkivaltaa (Kuvio 1). Henkisellä väkivallalla viitataan tekoihin, joilla on negatiivinen ja haitallinen vaikutus lapsen psyykkiselle kehitykselle ja tunne-elämän muotoutumiselle. Henkistä väkivaltaa käyttävä aikuinen ei mahdollista lapselle kannustavaa ja välittävää kasvuympäristöä. (THL 2019.) Hoidon fyysisellä laiminlyönnillä viitataan tilanteeseen, jossa lapsen perustarpeista ei huolehdita. Hoidon henkisellä laiminlyönnillä tarkoitetaan vanhemman välinpitämätöntä ja kielteistä suhtautumista lapseen (Söderholm 2004, 61; Keisala ym. 2016, 19). Kotona tapahtuvan väkivallan näkemisellä viitataan tilanteeseen, jossa joku lapsen perheenjäsenistä käyttäytyy väkivaltaisesti toista perheenjäsentä kohtaan (THL 2019).

Tämän artikkelin tarkoituksena on selvittää, kuinka paljon kotona asuvat perusopetuksen 8. ja 9. vuosiluokan oppilaat kokevat henkistä väkivaltaa ja laiminlyöntiä sekä kuinka paljon he joutuvat todistamaan kotona tapahtuvaa toiseen perheenjäsenen kohdistuvaa väkivaltaa. Artikkelissa tarkastellaan, millaiset riskitekijät altistavat nuoret kotona tapahtuvalle vanhempien tekemälle henkiselle kaltoinkohtelulle. Riskitekijöitä tarkasteltaessa tulee huomioida, että kaikki tutkimuksessa käytetyt taustatekijät eivät välttämättä ole henkiselle kaltoinkohtelulle altistavia tekijöitä vaan seurausta koetusta kaltoinkohtelusta. Tässä tapauksessa vanhemmilla tarkoitetaan äitiä tai äitipuolta sekä isää tai isäpuolta. Muut huoltajat on rajattu tutkimuksesta pois.

Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa on kutsuttu Suomessa muun muassa kaltoinkohteluksi tai pahoinpitelyksi (Forsberg 2004). Kaltoinkohtelu mielletään kuitenkin yleensä laajemmaksi ilmiöksi. Esimerkiksi Hoitotyön tutkimussäätiö on julkaisemassaan hoitosuosituksessa määritellyt kaltoinkohtelun olevan joko henkistä tai fyysistä pahoinpitelyä tai hoidon laiminlyöntiä (Paavilainen & Flinck 2015). Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa kaltoinkohtelulla tarkoitetaan vaihtelevasti pelkkää fyysistä pahoinpitelyä tai laajemmin sekä pahoinpitelyä että laiminlyöntiä (Paavilainen & Flinck 2013). Myös eri ammattiryhmät ja tieteenalat käyttävät termejä ja käsitteitä eri tarkoituksissa ja eri tavoin (Inkilä 2015).

Lapsiin kohdistuvaan henkiseen kaltoinkohteluun on kiinnitetty selkeästi vähemmän huomiota kuin fyysisiin väkivallan kokemuksiin ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön (Krug ym. 2005, 84). Aikaisempien henkistä kaltoinkohtelua tarkastelevien tutkimusten suppeus osoittaa, että uudelle tiedolle lapsiin kohdistuvasta henkisen kaltoinkohtelun tilasta on tarvetta.

Kuvio 1. Käsitekartta henkisen kaltoinkohtelun muodoista.

Henkiselle väkivallalle altistuminen ja seuraukset

Vanhemman tekemällä henkisellä väkivallalla tarkoitetaan lapsen kehitykselle haitallisia tekoja, jotka ilmenevät muun muassa haukkumisena, esineiden heittelynä, murjottamisena ja halveksumisena. Myös lapsen vähättely, fyysisellä väkivallalla uhkailu ja fyysisen väkivallan käyttäminen on henkistä väkivaltaa. Lapsen kokema henkinen väkivalta voi aiheuttaa psyykkisiä häiriöitä, joista tavallisimpia ovat käytöshäiriöt, traumaperäinen stressihäiriö ja masennus. Lapsen kehitykselle merkittävä varhainen kiintymyssuhteen rakentuminen häiriintyy henkisen väkivallan myötä ja hankaloittaa lapsen kykyä pyytää tai ottaa vastaan aikuisen tarjoamaa huolenpitoa. (THL 2020; Räsänen & Moilanen 2004, 92; Keiski 2018, 23.) Vaikka henkinen ja välittömiä jälkiä jättämätön väkivalta jää usein muun väkivallan varjoon näkymättömyytensä vuoksi, se on osa väkivaltakäyttäytymistä (Laajasalo ym. 2019, 188).

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa on tutkittu vähemmän kuin fyysisen väkivallan esiintyvyyttä, mutta aikaisemmat tutkimukset ovat pyrkineet erilaisten teorioiden muodossa selittämään syitä, miksi perheiden sisäistä fyysistä ja henkistä väkivaltaa ylipäättään tapahtuu. Reaktiivisten väkivaltateorioiden mukaan väkivaltainen käyttäytyminen on reagoimista ulkoisiin painetta aiheuttaviin tekijöihin kuten stressiin, turhautuneisuuteen ja loppuun palamiseen. Nämä tekijät rikkovat yksilön koettua henkistä tasapainotilaa. Yhdysvalloissa puolisoiden välistä ja lapsiin

kohdistuvaa väkivaltaa on selitetty rakenteellisen stressiteorian (*stress theory*) pohjalta, jolloin negatiiviset tekijät kuten työttömyys, alhainen tulotaso, korkea lapsilukumäärä ja osa-aikatyö kasautuvat päällekkäin ja aiheuttavat väkivaltaista käytöstä. (Nyqvist 2001, 23.)

Kulttuuriset tekijät vaikuttavat siihen, millaisia henkisen väkivallan keinoja vanhemmat käyttävät lasta kohtaan. Kulttuurierot määrittelevät toisistaan poikkeavasti, millaiset menetelmät ovat hyväksyttäviä ja mitkä keinot aiheuttavat psykologista vahinkoa lapselle. Enemmistö vanhemmista käyttää lapsen kurittamiseen väkivallattomia keinoja. Ulkomailla tehdyt tutkimukset osoittavat, että lapselle huutaminen on vanhemmille ominaista monissa maissa. Kuitenkin tietoa vanhempien käyttämistä väkivallattomista kurinpitomenetelmistä eri maissa ja kulttuureissa on hyvin vähän. (Krug ym. 2005, 84–85.) Kulttuurillisia tekijöitä tarkasteltaessa tulee huomioida, että ulkomaista tutkimusta lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta henkisestä väkivallasta ei voi automaattisesti sitoa kotimaiseen kontekstiin, vaan kurinpitomenetelmiä tulee tarkastella kulttuurieroina.

Hoidon laiminlyönti osana henkistä kaltoinkohtelua

Hoidon laiminlyönnin määrittelyyn kohdistuvia ongelmia on pohdittu käytännön työtä tekevilla klinikoilla ja alan tutkijoiden toimesta yli 20 vuoden ajan. Nykyään tiedostetaan melko yleisesti, että laiminlyönnillä on merkittäviä psyykkisiä, fyysisiä, taloudellisia ja sosiaalisia seurauksia. Yksi merkittävä laiminlyönnin määritelmään liitetty ongelma johtuu siitä, että eri ammattilaiset ymmärtävät lapsen kohdistuvan laiminlyönnin eri tavalla. Määritelmät poikkeavat toisistaan sen perusteella, tarkastellaanko laiminlyöntiä psykologisesta, sosiaalisesta, lääketieteellisestä tai juridisesta näkökulmasta. (Söderholm 2004, 57.) Haastetta laiminlyönnin tarkasteluun luo myös tutkimuksen puute siitä, millaisia lasten ja vanhempien tai muiden huoltajien käsitykset laiminlyönnistä ovat ja miten ne poikkeavat toisistaan (Krug ym. 2005, 85).

Fyysinen hoidon laiminlyönti voi ilmetä terveydenhoito-ohjeiden noudattamatta jättämisenä, huonona hygieniana, tarjotun ravinnon vähäisyytenä tai emotionaalisten tarpeiden huomiotta jättämisenä (THL 2020). Lapsi saattaa kasvaa sellaisessa ympäristössä, jossa vastuussa olevat aikuiset eivät ymmärrä, huomioi tai puolusta lapsen perustarpeita. Fyysiseen laiminlyöntiin liittyy aina myös emotionaalinen osatekijä. Yleensä ulkoiset voimakkaat stressitekijät, perheenjäsenten persoonalliset ominaisuudet ja vanhempien tai muun huoltajan ja lapsen yhteiselämän ristiriitaisuudet johtavat fyysiseen laiminlyöntiin. (Söderholm 2004, 60–61.)

Hoidon emotionaalinen laiminlyönti voi ilmetä vanhemman kyvyttömyytenä rakentaa myönteistä ja turvallista kiintymyssuhdetta lapseen. Vanhemman asenne ja suhtautuminen lasta kohtaan on kielteinen ja se saattaa ilmetä muun muassa halveksuntana ja vihamielisyytenä. (Keisala ym. 2016,

19.) Persoonallisuudeltaan poikkeavat ja erityisesti masentuneet vanhemmat saattavat olla emotionaalisisella tasolla laiminlyöviä (Räsänen & Moilanen 2004, 92; Krug ym. 2005, 88). Lisäksi hoidon laiminlyönniksi määritellään nuoren kasvu ympäristöön kohdistunut piittaamattomuus, jolla tarkoitetaan lapsen tai nuoren altistamista päihteille ja muille ympäristön vaaroille (THL 2019). Tässä tutkimuksessa hoidon fyysistä ja henkistä laiminlyöntiä kuvaavana taustamuuttujana käytettiin myös nuoren mahdollista pitkäaikaissairautta tai terveydellistä ongelmaa, jotta voidaan tarkastella, onko nuoren terveydentilalla yhteys koettuun hoidon laiminlyöntiin.

Määritelmät hoidon laiminlyönnistä vaihtelevat laajasti ja joskus määritelmään voidaan sisällyttää myös lapsen kasvuoloihin liittyvät asiat, kuten nälän ja köyhyyden kokemukset. Aikaisempi tutkimus osoittaa, että Keniassa yleisimmät aikuisten ilmoittamat lasten pahoinpitelymuodot ovat laiminlyönti ja hylkääminen. Lapsista 21,9 % ilmoitti tulleen laiminlyödyksi vanhempiensa toimesta. Kanadassa kansallinen tutkimus osoitti, että lapsen laiminlyöntiä koskevista lastensuojeluilmoituksista 19 % koski fyysistä laiminlyöntiä, 11 % kasvatuksellista laiminlyöntiä ja 12 % lapsen hylkäämistä. Lapsen kohdistuvia laiminlyöntitilanteita on haastavaa kartoittaa ja arvioida kansainvälisesti, sillä ilmoitusvelvollisuutta koskevat lait eivät aina sisällä ilmoittamispakkoa tapahtuneesta laiminlyönnistä. (Krug ym. 2005, 85.)

Kotona tapahtuvan väkivallan todistaminen

Kotona tapahtuvan väkivallan todistamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa joku lapsen perheenjäsenistä käyttäytyy väkivaltaisesti toista perheenjäsentä kohtaan. Lapsi saattaa perheensisäistä väkivaltaa nähdessään omaksua väkivallan käytön omaksi toimintamallikseen, jolla ratkaistaan tulevaisuudessa syntyviä ristiriitoja. Perheensisäinen väkivaltainen ilmapiiri saattaa aiheuttaa lapselle myös turvattomuutta ja pelkotiloja. (THL 2019.) Altistuminen väkivaltaiselle ilmapiirille ja väkivallan näkeminen vaikuttavat lapseen yhtä paljon kuin henkilökohtainen väkivaltakokemus (Ellonen 2007, 14). Aikaisemman tutkimuksen mukaan perheväkivallan todistamisella on yhteys muun muassa nuoren kokemaan terveyteen, koulunkäyntiin ja kiusatuksi tulemiseen sekä kiusaajana toimimiseen (Lepistö 2010, 61).

Miehen ja naisen väliselle perheväkivallalle altistuminen aiheuttaa lapselle sekä suoria että epäsuoria seurauksia. Suoriksi vaikutuksiksi voidaan luokitella väkivaltatilanteiden aiheuttamat stressitekijät, jotka sisältävät useita lapselle haitallisia ja päällekkäisiä uhkia. Lapset tulkitsevat vanhempien olevan hengenvaarassa, kun vanhempien välistä fyysistä väkivaltaa tapahtuu. Näissä tilanteissa lapsi kokee avuttomuuden tunnetta, sillä hänellä ei ole keinoja pysäyttää väkivallan jatkumista. Perheväkivaltatilanteet ovat lapselle traumaattisia, ja ne voivat aiheuttaa muiden stressitilanteiden

kaltaisia reaktioita, joihin liittyy vahingoittumisen tai kuoleman pelko. Väkivallalle altistumisen epäsuorat vaikutukset ovat yhteydessä vanhemmuuden ongelmiin ja lamaantumiseen. Äitien kohdalla vanhemmuus kuormittaa enemmän ja he osoittavat vähemmän tukea ja lämpöä lasta kohtaan. Näitä piirteitä on selitetty koetusta väkivallasta johtuvalla stressillä ja muilla vaikutuksilla. Tutkimukset osoittavat, että isien tapauksissa väkivaltaa käyttäneet miehet ovat kontrolloivia ja ärtyisempiä ja osoittavat vähemmän kiintymystä lasta kohtaan. Väkivaltaa käyttäneet miehet käyttävät myös vähemmän aikaa kasvatukseen. (Margolin ym. 2003.)

Ellonen ja Sariola ovat tarkastelleet peruskoulun kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten kokemuksia kotona nähdyn väkivallan määrästä. Kotona nähdyllä väkivallalla viitattiin tutkimuksessa isään, äitiin tai sisaruksiin kohdistuvan henkisen tai fyysisen väkivallan näkemistä. Kyselyyn vastanneet yhdeksäsluokkalaiset raportoivat nähneensä jonkin verran kuudesluokkalaisia enemmän äitiinsä kohdistettua väkivaltaa. Vakavan väkivallan kohdalla erot äitiin tai isään kohdistuvan väkivallan kohdalla eivät olleet suuria. Tytöt raportoivat väkivallan todistamisesta enemmän kuin pojat. Kuluneen vuoden aikana lähes puolet yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ilmoitti nähneensä väkivaltaa kotonaan ja nähdystä väkivallasta noin puolet oli henkistä väkivaltaa. Kuudesluokkalaisista pojista noin neljännes ja tytöistä noin kolmannes ilmoitti nähneensä kotonaan väkivaltaa. Omiin sisaruksiin kohdistuvasta väkivallasta raportoitiin enemmän. (Ellonen & Sariola 2008, 69–71.) Lisäksi kotona todistettua väkivaltaa on kartoitettu aikaisemmin vuosina 2002–2003 Helsingissä toteutetun ”Mare Balticum” -kyselyn avulla, joka oli osa laajempaa kansainvälistä nuorisoväkivaltatutkimusta. Kysely kohdennettiin perusopetuksen yhdeksännen luokan oppilaisiin, joista suurin osa oli 15-vuotiaita. Vastaajista 5,6 % oli nähnyt **vanhempiensa** välisen väkivaltatilanteen. (Kivivuori 2007; 48, 51.)

Väkivaltaa todistaneet lapset ja nuoret ovat usein joutuneet myös itse fyysisen ja henkisen kaltoinkohtelun uhreiksi. Tutkimukset osoittavat, että lapsen altistuminen väkivallalle on vakava kehityksellinen riskitekijä. Väkivaltaisessa ympäristössä eläminen vaikuttaa myös perheen aikuisten kykyyn toimia vanhempina, sillä vanhemmuuteen liittyvät ongelmat vaikuttavat negatiivisesti lapsen kehitykseen. (Oranen 2004, 134–135.) Aiempi kansainvälinen tutkimus osoittaa, että Yhdysvalloissa viranomaisten tietoon tulleita vanhempien välisiä vahvistettuja perheväkivaltatilanteita oli todistanut 81 % lapsista (Gilbert ym. 2009). Kaliforniassa turvakodissa äitiensä kanssa asuville lapsille tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että väkivaltaisessa perheessä eläminen lisää lapsen psyykkistä kuormittumista, mikä ilmenee muun muassa masennuksena tai pahanolontunteen purkautumisena. Lapsen käyttäytymisongelmat ovat suorassa yhteydessä kotona todistetun perheväkivallan määrään. (O’Keefe 1994.)

Luvussa käsitellyt tutkimukset osoittavat, että kotona todistettu väkivalta kohdistuu toisen vanhemman lisäksi myös omiin sisaruksiin. Tutkimuksista käy lisäksi ilmi, ettei väkivallan tarvitse kohdistua suoraan nuoreen ollakseen tämän kehitykselle haitallista ja traumaattista. Tässä tutkimuksessa kotona todistetun väkivallan määrää ja tapahtumisen todennäköisyyttä kartoitetaan laajemmin erilaisten riskitekijöiden avulla, joilla on yhteys nuoren terveyteen ja taustatietoihin, perherakenteeseen, päihdetaustaan ja aikaisempiin kokemuksiin fyysisestä väkivallasta.

Aineisto ja menetelmät

Artikkelin aineistona on käytetty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toteuttamaa Kouluterveyskyselyä 2019, joka toteutettiin kokonaistutkimuksena, itsenäisesti täytettävänä paperitai verkkokyselynä koulupäivän aikana opettajan ohjeistuksella. Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyyn lisättiin kysymyksiä nuorten kokemasta väkivallasta. Kysymysten **kehittämisessä** huomioitiin Suomessa vuosina 2008 ja 2013 kerättyjen lapsiuhritutkimusten kokemukset (Fagerlund ym. 2014), aikaisemmat Kouluterveyskyselyn aihetta käsittelevät kysymykset sekä kansainväliset suositukset ja mittarit. Tutkimuskysymykset suunnattiin kotona asuville 8. ja 9. vuosiluokan oppilaille, joista kyselyyn vastasi 80 049 henkilöä.

Kouluterveyskyselyn toteutuksen on arvioinut Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuseettinen työryhmä. Kouluterveyskyselystä ei voi tunnistaa yksittäisiä oppilaita tai tiettyä luokkaa, mutta aineistosta tiedetään, mistä oppilaitoksesta vastaus on saatu kyselyyn. Verkkolomakkeen kautta täytetyistä kyselyistä hyväksytään vain ne, joiden täyttämisen jälkeen on painettu Lähetä-painiketta. Paperikyselyistä sen sijaan hyväksytään kaikki. (Ikonen & Helakorpi 2019.)

Analyysimenetelmänä käytettiin logistista regressioanalyysia, jonka avulla tutkitaan selittävien muuttujien yhteyttä 8. ja 9.vuosiluokan oppilaiden kokemaan henkiseen väkivaltaan, laiminlyöntiin ja väkivallan näkemiseen. Lisäksi analyysissa tarkastellaan kuvailevin menetelmin, kuinka paljon kotona asuvat nuoret kokevat vanhempien tekemää henkistä väkivaltaa ja laiminlyöntiä sekä kuinka paljon nuoret todistavat kotona tapahtuvaa toiseen perheenjäsenen kohdistuvaa väkivaltaa. Kuvailevien menetelmien yhteydessä ei käytetä tilastollisia testejä, koska kyseessä on kokonaisaineisto. Aineisto analysoitiin IBM SPSS Statistics 25.0-ohjelmalla.

Selittävät muuttujat on kategorisoitu nuorten taustatietoihin, perherakenteeseen, päihdetaustaan ja koettuun väkivaltaan sekä kiusaamistaustaan. Taustatietoihin kuuluvat sukupuoli, pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma ja ulkomaalaistausta. Perherakenne selventää, kenen kanssa vastaaja asuu. Päihdetaustassa kysytään vanhempien liiallisesta alkoholin käytöstä sekä nuoren alkoholin ja huumeiden käytöstä. Koettu väkivalta ja kiusaamistausta selventää vastaajan aiempia

fyysisen väkivallan kokemuksia ja sitä, onko vastaaja toiminut kiusaajana. Aineiston vastaajat on kuvattu näiden tekijöiden mukaan taulukossa 1.

Taulukko 1. Vastaajat selittävien muuttujien mukaan.

Kaikki vastaajat	%	(n)
Kaikki	100	(80049)
Taustatiedot		
<i>Sukupuoli</i>		
Poika	47,9	(38242)
Tyttö	52,1	(41670)
<i>Nuorella on jokin pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma</i>		
Kyllä	20,8	(16486)
Ei	79,2	(62716)
<i>Tausta syntymämaan mukaan</i>		
Suomalaistaustainen	94,9	(75036)
Ulkomaalaistaustainen	5,1	(4014)
Perherakenne		
Ydinperhe	71,8	(57494)
Uusperhe	20,5	(16434)
Yksinhuoltajaperhe	7,6	(6121)
Päihdetausta		
<i>Nuoren mielestä vanhempi käyttää liikaa alkoholia</i>		
Kyllä	10,5	(8117)
Ei	89,5	(69438)
<i>Nuori käyttää alkoholia</i>		
Kyllä	38,1	(29805)
Ei	60,5	(48446)
<i>Nuori on kokeillut huumeita</i>		
Kyllä	14,5	(11349)
Ei	85,5	(66991)
Koettu väkivalta ja kiusaaminen		
<i>Nuori on kokenut fyysistä väkivaltaa</i>		
Kyllä	9,9	(7785)
Ei	90,1	(70827)
<i>Nuori on toiminut kiusaajana</i>		
Kyllä	16,3	(12950)
Ei	83,7	(66502)
<i>Muuttujat</i>		

Nuoriin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa kysyttiin kysymyksellä ”Onko vanhempasi tehnyt sinulle seuraavia asioita viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”, jossa tiedusteltiin henkisen väkivallan muotoa: ”Kieltäytynyt puhumasta sinulle pitkän aikaa”, ”Loukannut sanallisesti, esimerkiksi haukkunut sinua”, ”Nöyryyttänyt tai nolannut sinua”, ”Uhannut hylätä tai jättää sinut yksin”, ”Heittänyt, lyönyt tai potkinut esineitä (esim. paiskonut ovia)”, ”Lukinnut sinut johonkin paikkaan” ja ”Uhannut sinua väkivallalla”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei”, ”1–2 kertaa”, ”3 kertaa tai useammin” ja ”On tehnyt, mutta en muista montako kertaa”. ”Ei” säilyi ennallaan ja muut vaihtoehdot yhdistettiin luokaksi ”Kyllä”. Henkisen väkivallan tekijää kysyttiin kysymyksellä ”Kuka on tehnyt sinulle edellisessä kysymyksessä kuvattuja asioita viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”, jossa vaihtoehtoina olivat ”Äiti tai äitipuoli”, ”Isä tai isäpuoli”, ”Sijaisperheen äiti”, ”Sijaisperheen isä”, ”Perhekodin tai lastensuojelulaitoksen ohjaaja tai hoitaja” ja ”Muu vanhempi tai huoltaja”. Henkistä väkivaltaa kuvaavasta muuttujasta ja vastausvaihtoehdoista ”Äiti tai äitipuoli” sekä ”Isä ja isäpuoli” muodostettiin kaksiluokkainen äidin ja isän tekemää väkivaltaa kuvaava muuttuja, joka sai arvot ”Ei” ja ”Kyllä” sen mukaan, onko nuori kokenut vähintään toisen vanhemman tekemää väkivaltaa. Henkistä väkivaltaa ja sen tekijää kuvaava muuttuja oli ensimmäinen selitettävä muuttuja.

Nuoriin kohdistuvaa laiminlyöntiä kysyttiin kysymyksellä ”Onko vanhempasi jättänyt sinut pitkäksi aikaa ilman ruokaa tai juomista, puhtaita vaatteita tai puhdasta, lämmintä paikkaa asua?”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei koskaan”, ”Kerran tai kaksi elämäni aikana” ja ”Useasti elämäni aikana”. ”Ei” säilyi ennallaan ja muut vaihtoehdot yhdistettiin luokaksi ”Kyllä”. Laiminlyöntiä kuvaava muuttuja oli toinen selitettävä muuttuja.

Nuorten todistamaa perheen sisällä tapahtuvaa väkivaltaa kysyttiin kahdella kysymyksellä. Henkisen väkivallan todistamista kysyttiin kysymyksellä ”Entä oletko itse nähnyt tai kuullut, että joku perheestäsi on tehnyt toiselle perheenjäsenellesi seuraavia asioita viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?” jossa tiedusteltiin henkisen väkivallan muotoa: ”Kieltäytynyt puhumasta hänelle pitkän aikaa”, ”Loukannut sanallisesti, esimerkiksi haukkunut häntä”, ”Nöyryyttänyt tai nolannut häntä”, ”Uhannut hylätä tai jättää hänet yksin”, ”Heittänyt, lyönyt tai potkinut esineitä (esim. paiskonut ovia)”, ”Lukinnut hänet johonkin paikkaan” ja ”Uhannut häntä väkivallalla”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Kyllä” ja ”En”, jotka koodattiin uudelleen toisinpäin: ”En” ja ”Kyllä”. Fyysisen väkivallan todistamista kysyttiin kysymyksellä ”Entä oletko itse nähnyt tai kuullut, että joku perheestäsi on tehnyt toiselle perheenjäsenellesi seuraavia asioita viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”, jossa tiedusteltiin fyysisen väkivallan muotoa: ”Tarttunut niin, että häneen sattui”, ”Töninyt tai ravistellut häntä vihaisesti”, ”Tukistanut häntä”, ”Läimäyttänyt häntä”, ”Lyönyt häntä nyrkillä tai esineellä”, ”Potkaissut häntä” ja ”Satuttanut häntä muuten fyysisesti”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Kyllä” ja

”En”, jotka koodattiin uudelleen toisinpäin: ”En” ja ”Kyllä”. Henkisen ja fyysisen väkivallan todistamisesta tehtiin summamuuttuja, joka luokiteltiin uudelleen: ”En ole nähnyt” ja ”Kyllä”. Tästä muuttujasta tuli kolmas selitettävä muuttuja. Henkisen väkivallan, laiminlyönnin ja väkivallan todistamisen muuttujista tehtiin myös summamuuttuja, jota tarkastellaan viimeisessä logistisen regressioanalyysin taulukossa alempana.

Muuttujat, joita tarkasteltiin henkiseen kaltoinkohtelulle altistumisen riskitekijöinä, olivat sukupuoli, nuoren pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma, etninen tausta, nuoren perherakenne, vanhemman liiallinen alkoholin käyttö, nuoren alkoholin käyttö, nuoren huumeiden käyttö, nuoren fyysisen väkivallan kokemukset sekä nuoren kiusaajana toimiminen. Näitä muuttujia käytettiin vain kuvailevissa tuloksissa.

Sukupuolta kysyttiin kysymyksellä ”Mikä on virallinen sukupuolesi?” ja vastausvaihtoehtoina olivat ”Poika” ja ”Tyttö”. Mahdollista pitkäaikaissairautta tai terveysongelmaa tiedusteltiin kysymyksellä ”Onko sinulla jokin lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma?”, jossa vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei” ja ”Kyllä”. Nuoren taustaa syntymämaahan mukaan kysyttiin kysymyksellä ”Missä maassa sinä ja vanhempasi olette syntyneet?”, jonka alakohtina olivat ”Suomi” ja 13 muuta vaihtoehtoa. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Sinä”, ”Äiti” ja ”Isä”. Tästä kysymyksestä oli aineistossa valmiiksi muodostettu kaksiluokkainen muuttuja, jonka arvoina olivat ”Suomalaistaustainen” ja ”Ulkomaalaistaustainen”. Muuttuja säilyi ennallaan.

Nuoren asumisjärjestelyjä kysyttiin kysymyksellä ”Missä asut? Valitse vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa tilannettasi”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Vanhempien kanssa yhteisessä kodissa”, ”Asun suunnilleen yhtä paljon kummankin vanhempani kanssa esimerkiksi vuoroviikoin, he eivät asu yhdessä”, ”Asun pääasiassa toisen vanhempani kanssa ja olen toisen vanhempani luona silloin tällöin, esimerkiksi viikonloppuina”, ”Yhden vanhempani kanssa”, ”Isovanhempien tai muiden sukulaisten kanssa ilman vanhempiani”, ”Sijaisperheessä”, ”Lastenkodissa, nuorisokodissa tai koulukodissa”, ”Ammatillisessa perhekodissa”, ”Asuntolassa” ja ”Muulla tavoin”. Asumisjärjestelyjä kuvaavasta muuttujasta muodostettiin perherakennetta kuvaava muuttuja säilyttämällä vaihtoehdot ”Vanhempieni kanssa yhteisessä kodissa”, ”Asun suunnilleen yhtä paljon kummankin vanhempani kanssa esimerkiksi vuoroviikoin, he eivät asu yhdessä” ja ”Asun pääasiassa toisen vanhempani kanssa ja olen toisen vanhempani luona silloin tällöin, esimerkiksi viikonloppuina”. Artikkelissa tarkastellaan nuorten kokemaa henkistä kaltoinkohtelua, kun nuoret asuvat vähintään toisen vanhemman kanssa samassa kodissa, joten tästä syystä muut vastausvaihtoehdot poistettiin aineistosta.

Nuorilta kysyttiin vanhempien alkoholin käytöstä kysymyksellä ”Käyttääkö joku vanhemmistasi mielestäsi liikaa alkoholia?”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei” ja ”Kyllä”. Tätä muuttujaa käytettiin analyysissa sellaisenaan. Nuoren alkoholin käyttöä kysyttiin kysymyksellä ”Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia, esimerkiksi puoli tölkkiä olutta tai enemmän”, jonka vastausvaihtoehtoina olivat ”Kerran viikossa tai useammin”, ”Pari kertaa kuukaudessa”, ”Noin kerran kuukaudessa”, ”Harvemmin” ja ”En käytä alkoholijuomia”. Vastausvaihtoehto ”En käytä alkoholijuomia” säilyi ennallaan ja muista vaihtoehdoista yhdistettiin luokka ”Käyttää alkoholijuomia”. Nuoren huumausaineiden käyttöä kysyttiin kysymyksellä ”Oletko koskaan kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita?”, jossa tiedusteltiin eri huumausaineita ja muita päihteitä kuin alkoholia: ”Marihuanaa tai hasista (kannabista)”, ”Haistellut jotain huumaavaa ainetta (liimaa, butaania tms.) päihtyäksesi”, ”Lääkkeitä (rauhottavia, uni- tai särkylääkkeitä) tai alkoholia ja lääkkeitä yhdessä päihtyäksesi”, ”Ekstaasia, amfetamiinia, Subutexia, heroiinia, kokaiinia, LSD:tä, gammaa tai muita vastaavia huumaavia aineita” ja ”Huumaavaa ainetta, josta et tiennyt, mitä se oli”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”En koskaan”, ”Kerran”, ”2–4 kertaa” ja ”5 kertaa tai useammin”. ”En koskaan” säilyi yhtenä luokkana ja muista vastausvaihtoehdoista yhdistettiin luokka ”Olen kokeillut joitain huumeita”.

Nuoren fyysistä väkivallan kokemusta kysyttiin kysymyksellä ”Onko vanhempasi lyönyt, hakannut, potkinut tai fyysisesti yrittänyt satuttaa sinua jollakin tavalla?”, jonka vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei koskaan”, ”Kerran tai kaksi elämäni aikana” ja ”Useasti elämäni aikana”. Vastausvaihtoehto ”Ei koskaan” säilyi ennallaan ja kahdesta muusta vastausvaihtoehdosta yhdistettiin luokka ”Kyllä”. Nuoren toimimista kiusaajana tiedusteltiin kysymyksellä ”Kuinka usein sinä olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän lukukauden aikana?”, jonka vastausvaihtoehtoina olivat ”Useita kertoja viikossa”, ”Noin kerran viikossa”, ”Harvemmin” ja ”En lainkaan”. Vastausvaihtoehto ”En koskaan” koodattiin uudelleen vaihtoehdoksi ”En ole osallistunut kiusaamiseen” ja muut vastausvaihtoehdot yhdistettiin luokaksi ”Olen osallistunut kiusaamiseen”.

Tulokset

Kuvailevat tulokset

Kaikista kotona asuvista 8. ja 9. vuosiluokan vastaajista oli henkistä väkivaltaa kokenut 20 %, laiminlyödyksi oli tullut 3 % ja kotona tapahtuvaa väkivaltaa oli todistanut 8 % (Kuvio 2). Vastaajista 24 % oli kokenut vähintään yhtä henkisen kaltoinkohtelun muotoa vanhempiensa tekemänä.

Kuvio 2. Kotona asuvien 8. ja 9.vuosiluokan oppilaiden kokemukset henkisestä väkivallasta, laiminlyönnistä ja väkivallan näkemisestä %.

Taulukossa 2 kuvataan nuorten henkisen kaltoinkohtelun kokemuksia taustamuuttujien mukaan. Tytöt ovat kokeneet poikia enemmän kaikkia henkisen kaltoinkohtelun muotoja. Nuorista, joilla on jokin pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma, lähes kolmannes on kokenut henkistä väkivaltaa. Yksinhuoltajaperheessä asuvat nuoret ovat kokeneet eniten kaikkia kaltoinkohtelun muotoja verrattaessa ydinperheessä tai uusperheessä asuviin nuoriin. Nuorista, joiden vanhemmat käyttävät liikaa alkoholia, lähes puolet on kokenut henkistä väkivaltaa vanhempiensa tekemänä. Myös nuoren alkoholin käyttö tai huumeiden kokeilu on yhteydessä koettuun henkiseen kaltoinkohteluun, sillä yli kolmannes päihteitä kokeilleista tai käyttäneistä nuorista on kokenut henkistä väkivaltaa. Koettua väkivaltaa ja kiusaamistaustaa tarkasteltaessa voidaan todeta, että aikaisempaa vanhempiensa tekemää fyysistä väkivaltaa kokeneista nuorista lähes 65 % on kokenut myös henkistä väkivaltaa vanhempiensa toimesta. Aikaisempaa fyysistä väkivaltaa kokeneista nuorista 31,8 % on todistanut kotona tapahtuvaa väkivaltaa. Vähintään kerran kiusaajana toimineista nuorista lähes kolmannes on kokenut henkistä väkivaltaa.

Taulukko 2. Nuorten henkisen kaltoinkohtelun kokemukset taustamuuttujien mukaan % (n=19300).

	Henkinen väkivalta		Laiminlyönti		Väkivallan todistaminen	
Taustatiedot						
<i>Sukupuoli</i>						
Poika	11,8	(4495)	2,5	(974)	4,6	(1751)
Tyttö	28,2	(11768)	2,6	(1065)	10,9	(4538)
<i>Nuorella on jokin pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma</i>						
Kyllä	27,7	(4567)	4,1	(675)	10,5	(1737)
Ei	18,5	(11575)	2,1	(1333)	7,2	(4493)
<i>Tausta syntymämaan mukaan</i>						
Suomalaistaustainen	20,5	(15357)	2,2	(1650)	7,6	(5738)
Ulkomaalaistaustainen	19,7	(792)	7,7	(309)	11,2	(451)
Perherakenne						
Asuu ydinperheessä	18,2	(10465)	1,9	(1067)	7,4	(4240)
Asuu uusperheessä	24,3	(3996)	3,9	(648)	8,7	(1436)
Asuu yksinhuoltajaperheessä	29,8	(1825)	5,4	(332)	10,2	(626)
Päihdetausta						
<i>Nuoren mielestä vanhempi käyttää liikaa alkoholia</i>						
Kyllä	44,1	(3576)	8,6	(695)	17,8	(1146)
Ei	17,9	(12408)	1,9	(1294)	6,8	(4717)
<i>Nuori on käyttänyt alkoholia</i>						

Kyllä	30,1	(8961)	4,6	(1358)	10,7	(3194)
Ei	14,7	(7115)	1,3	(647)	6,2	(3018)
<i>Nuori on kokeillut huumeita</i>						
Kyllä	37,5	(4260)	8,5	(962)	15,3	(1739)
Ei	17,6	(11778)	1,5	(1028)	6,7	(4455)
Koettu väkivalta ja kiusaaminen						
<i>Nuori on kokenut fyysistä väkivaltaa</i>						
Kyllä	64,6	(5026)	13,4	(1043)	31,8	(2475)
Ei	15,7	(11136)	1,3	(939)	5,3	(3773)
<i>Nuori on kiusannut vähintään kerran</i>						
Kyllä	28,4	(3675)	5,9	(759)	11,9	(1537)
Ei	18,8	(12519)	1,9	(1271)	7,1	(4721)

Selittävät tulokset

Tuloksista käy ilmi, että tytöillä, vanhempien liiallisella alkoholin käytöllä ja nuoren omalla alkoholin käytöllä on yhteys henkisen väkivallan kokemuksiin. Myös nuoren fyysiset väkivallan kokemukset ovat yhteydessä henkiselle väkivallalle altistumiselle. Sen sijaan nuoren ulkomaalaistaustalla on heikompi yhteys vanhempien tekemän henkisen väkivallan kokemuksiin (Taulukko 3).

Taulukko 3. Logistinen regressioanalyysi henkisen väkivallan riskitekijöistä, OR (95 % luottamusväli).

Selittävät muuttujat	B	OR	95 % luottamusväli
Taustatiedot			
Sukupuoli (poika)	1,13	3,08	2,95–3,23
Pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma (ei)	0,32	1,37	1,31–1,44
Ulkomaalaistausta (ei)	-0,33	0,72	0,65–0,79
Asumistilanne			
Molempien vanhempien kanssa (vertailuluokka)			
Uusperheessä	0,19	1,21	1,16–1,27
Yhden vanhemman kanssa	0,22	1,25	1,16–1,34
Päihdetausta			
Vanhemman alkoholin liikkakäyttö (ei)	0,86	2,36	2,23–2,50

Nuoren alkoholin käyttö (ei)	0,62	1,87	1,79–1,95
Nuoren huumeiden käyttö (ei)	0,46	1,59	1,50–1,68
Koettu väkivalta ja kiusaaminen			
Fyysisen väkivallan kokeminen (ei)	2,05	7,73	7,30–8,19
Kiusaajana toimiminen (ei)	0,49	1,64	1,55–1,73

Vertailuluokat mainitaan sulkeissa.

Nuoren ulkomaalaistaustalla, uusperheessä tai yhden vanhemman kanssa asumisella ja vanhemman liiallisella alkoholin käytöllä sekä aikaisemmilla fyysisen väkivallan kokemuksilla on yhteys vanhempien tekemään hoidon laiminlyöntiin. Myös nuoren alkoholin ja huumeiden käytöllä sekä nuoren kiusaajana toimimisella on yhteys vanhempien tekemään laiminlyöntiin. Sukupuolta tarkasteltaessa tuloksista käy ilmi, että pojilla on heikompi yhteys vanhempien tekemään laiminlyöntiin kuin tytöillä (Taulukko 4).

Taulukko 4. Logistinen regressioanalyysi vanhempien laiminlyönnin riskitekijöistä, OR (95 % luottamusväli).

Selittävät muuttujat	B	OR	95 % luottamusväli
Taustatiedot			
Sukupuoli (poika)	-0,17	0,84	0,76–0,94
Pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma (ei)	0,26	1,3	1,17–1,45
Ulkomaalaistausta (ei)	0,91	2,48	2,12–2,91
Asumistilanne			
Molempien vanhempien kanssa (vertailuluokka)			
Uusperheessä	0,56	1,76	1,57–1,97
Yhden vanhemman kanssa	0,63	1,87	1,61–2,16
Päihdetausta			
Vanhemman alkoholin liikkakäyttö (ei)	1,00	2,71	2,42–3,03
Nuoren alkoholin käyttö (ei)	0,45	1,56	1,39–1,76
Nuoren huumeiden käyttö (ei)	0,89	2,43	2,17–2,72
Koettu väkivalta ja kiusaaminen			
Fyysisen väkivallan kokeminen (ei)	1,81	6,09	5,48–6,78

Kiusaajana toimiminen (ei)	0,52	1,68	1,50–1,88
----------------------------	------	------	-----------

Tulokset osoittavat, että tytöillä ja niillä nuorilla, joiden vanhemmat käyttävät liikaa alkoholia, on suurempi yhteys kotona todistettuun henkiseen tai fyysiseen väkivaltaan. Myös nuoren aikaisemmat fyysisen väkivallan kokemukset ovat merkittävässä yhteydessä perheen sisällä tapahtuvan väkivallan todistamiseen (Taulukko 5).

Taulukko 5. Logistinen regressioanalyysi perheen sisäiseen väkivallan todistamiseen liittyvistä riskitekijöistä, OR (95 % luottamusväli).

Selittävät muuttujat	B	OR	95 % luottamusväli
Taustatiedot			
Sukupuoli (poika)	0,91	2,49	2,33–2,65
Pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma (ei)	0,15	1,16	1,08–1,23
Ulkomaalaistausta (ei)	0,13	1,14	1,01–1,29
Perherakenne			
Asuu ydinperheessä (vertailuluokka)			
Asuu uusperheessä	0,00	1,00	0,94–1,08
Asuu yksinhuoltajaperheessä	-0,13	0,88	0,79–0,97
Päihdetausta			
Vanhemman alkoholin liikkakäyttö (ei)	0,16	1,81	1,68–1,95
Nuoren alkoholin käyttö (ei)	0,16	1,17	1,10–1,24
Nuoren huumeiden käyttö (ei)	0,37	1,45	1,34–1,56
Koettu väkivalta ja kiusaaminen			
Fyysisen väkivallan kokeminen (ei)	1,79	5,99	5,62–6,39
Kiusaajana toimiminen (ei)	0,44	1,55	1,44–1,67

Viimeisessä logistisessa regressioanalyysissä (Taulukko 6) on yhdistetty kaikki henkisen väkivallan muodot, laiminlyönnin kokemukset ja henkisen sekä fyysisen väkivallan todistaminen yhdeksi henkistä kaltoinkohtelua kuvaavaksi ilmiöksi. Tulosten mukaan tytöillä ja niillä nuorilla, joiden vanhemmat käyttävät liikaa alkoholia, on merkittävä yhteys koettuun henkiseen kaltoinkohteluun. Myös nuoren oma alkoholin ja huumeiden käyttö sekä kiusaajana vähintään kerran toimiminen ovat

yhteydessä henkisen kaltoinkohtelun kokemuksiin. Vanhemman nuoreen kohdistamat aikaisemmat fyysisen väkivallan kokemukset ovat selkeässä yhteydessä kaikkiin kolmeen henkisen kaltoinkohtelun muotoon.

Taulukko 6. Henkinen väkivalta, laiminlyönti ja väkivallan todistaminen yhdistettynä henkisen kaltoinkohtelun ilmiönä, OR (95 % luottamusväli).

Selittävät muuttujat	B	OR	95 % luottamusväli
Taustatiedot			
Sukupuoli (poika)	1,05	2,85	2,73–2,97
Pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma (ei)	0,31	1,36	1,30–1,42
Ulkomaalaistausta (ei)	-0,13	0,88	0,80–0,97
Asumistilanne			
Molempien vanhempien kanssa (vertailuluokka)			
Uusperheessä	0,18	1,19	1,14–1,25
Yhden vanhemman kanssa	0,22	1,24	1,16–1,33
Päihdetausta			
Vanhemman alkoholin liikkakäyttö (ei)	0,90	2,46	2,32–2,60
Nuoren alkoholin käyttö (ei)	0,54	1,71	1,64–1,79
Nuoren huumeiden käyttö (ei)	0,55	1,74	1,65–1,83
Koettu väkivalta ja kiusaaminen			
Fyysisen väkivallan kokeminen (ei)	2,18	8,86	8,35–9,41
Kiusaajana toimiminen (ei)	0,54	1,71	1,63–1,81

Useat riskitekijät altistavat nuoret kotona tapahtuvalle kaltoinkohtelulle

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin, kuinka paljon 8.- ja 9.-luokkalaiset nuoret kokevat henkistä kaltoinkohtelua vanhempiensa toimesta ja millaiset riskitekijät ovat yhteydessä nuoren kotona kokemaan henkiseen kaltoinkohteluun. Tulokset osoittivat, että Kouluterveyskyselyyn vastanneista kotona asuvista nuorista 24 % oli kokenut vähintään yhtä henkisen kaltoinkohtelun muotoa.

Vastaajista 20 % oli kokenut henkistä väkivaltaa vanhempiensa toimesta, 3 % oli tullut laiminlyödyksi ja 8 % oli todistanut kotona tapahtuvaa väkivaltaa. Tyttöillä on poikia suurempi yhteys koettuun henkiseen väkivaltaan. Myös vanhemman liiallisella alkoholin käytöllä, nuoren aikaisemmillä fyysisen väkivallan kokemuksilla ja nuoren omalla alkoholin käytöllä on yhteys koettuun henkiseen väkivaltaan. Laiminlyöntiin yhteydessä olevia taustatekijöitä ovat nuoren ulkomaalaistausta, uusperheessä tai yhden vanhemman kanssa asuminen, vanhemman liiallinen alkoholin käyttö, nuoren huumeiden käyttö sekä aikaisemmat fyysisen väkivallan kokemukset. Tyttöillä ja niillä nuorilla, joiden vanhemmat käyttävät liikaa alkoholia sekä aikaisemmillä fyysisen väkivallan kokemuksilla on suurempi yhteys omassa kodissa todistettuun väkivaltaan. Kouluterveyskyselyn aineisto on kokonaistutkimus, joten tutkimuksen tuloksia voidaan pitää varsin luotettavina. Toki on tärkeää huomioida, että kyseessä on poikkileikkausaineisto, eli varsinaisia syy-seuraussuhteita ei pystytä tässä selvittämään.

Nuorten kokema henkisen väkivallan yleisyys on yhtäläisessä linjassa aikaisemman kirjallisuuden (Keisala ym. 2016) kanssa, minkä mukaan väkivallan muodot ovat siirtyneet fyysisestä pahoinpitelystä henkisen väkivallan muotoihin. Myös tulokset sukupuolieroista ovat aikaisemman tutkimuksen mukaisia, sillä aikaisemmat tutkimukset (Ellonen & Sariola 2008; Kivivuori 2007) osoittavat, että tytöt raportoivat kotona nähdystä väkivallasta enemmän kuin pojat. Kuten aiemmin on tunnistettukin, tyttöjen vahvempi yhteys kotona todistettuun väkivaltaan voi johtua siitä, että pojat eivät välttämättä raportoineet kyselyssä omista kokemuksistaan yhtä herkästi, jolloin erot tyttöjen ja poikien välillä eivät välttämättä ole totuudenmukaisia.

Kouluterveyskyselyn vastauksia tuleekin tarkastella siitä näkökulmasta, kartoittaako kysely kattavasti henkisen kaltoinkohtelun ilmiötä ja ovatko vastaajat ymmärtäneet kysymykset tavoitteiden mukaisesti. Kyselylomakkeessa on kysytty jokaista tutkimuksen kannalta tärkeän henkisen kaltoinkohtelun muotoa: henkistä väkivaltaa ja koettua laiminlyöntiä sekä väkivallan todistamista. Henkisen väkivallan eri muotoja on lueteltu vastausvaihtoehdoissa seitsemän, mutta kysymyksen kannalta olisi ollut tärkeää, että vastaajalle olisi jätetty myös avovastaus-vaihtoehto valmiiksi annettujen vaihtoehtojen päätteeksi. Vaikka vastaaja vastaisi kieltävästi eri henkisen väkivallan muotoja tiedusteleviin vaihtoehtoihin, se ei silti poissulje sitä, etteikö vastaaja olisi kokenut henkistä väkivaltaa jossain muussa muodossa kuin mitä kyselyssä on mainittu. Avovastaus-kenttä ja tekijää koskeva jatkokysymys olisivat olleet tarpeellisia myös väkivallan todistamista koskevien kysymysten kohdalla, sillä kysymyksistä ei käy ilmi, kuka perheenjäsen tekee fyysisistä tai henkistä väkivaltaa toiselle perheenjäsenelle. Lisäksi laiminlyöntiä tiedustelevan kysymyksen olisi ollut tarpeellista olla laajempi, sillä kyselyssä vastaajalta tiedusteltiin vain fyysisen laiminlyönnin kokemusta. Kyselyssä

ei käy ilmi, millaista nuoren kokema laiminlyönti on ollut tai kuka laiminlyöntiä on tehnyt. Kuten tässä tutkimuksessa käsitellyt aikaisemmat tutkimukset osoittavat, hoidon laiminlyönti voi fyysisen laiminlyönnin lisäksi olla myös henkistä laiminlyöntiä, joten molemmat laiminlyönnin ulottuvuudet tulisi huomioida tarkasti mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan saamiseksi. Henkisen kaltoinkohtelun ilmiötä tuleekin jatkossa tutkia lisää, jotta jatkotutkimuksesta saadun uuden informaation avulla henkiseen kaltoinkohteluun puuttumiseen olisi mahdollista kehittää tehokkaampia menetelmiä ja apua voitaisiin kohdentaa tarkemmin sitä tarvitseville.

Kuten aikaisemmin todettiin, lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa on tutkittu vähemmän kuin fyysisen väkivallan esiintyvyyttä. Tämän tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittavat, että Kouluterveyskyselyyn vastanneista henkilöistä joka neljäs on kokenut vähintään yhtä henkisen kaltoinkohtelun muotoa. Aikaisemmat tutkimukset (esim. Nyqvist 2001) ovat pyrkineet selittämään perheiden sisäistä henkisen ja fyysisen väkivallan tapahtumista erilaisten väkivaltateorioiden myötä ja näillä teorioilla on suhteellisen pätevä alusta selittää perheiden sisäistä väkivaltaa edelleen, kun ulkoiset paineet lisääntyvät entisestään ja yksilöllisyys sekä eräänlainen ”yksin selviämisen” toimintamalli on vahva. Vanhempien nuoreen kohdistama henkinen kaltoinkohtelu ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että vanhemmat haluaisivat tavoitteellisesti satuttaa lastaan. Taipumusta perheen sisäiseen väkivaltaiseen käyttäytymiseen saattaa lisätä ulkoisten paineiden lisäksi muuttuneet ja erilaiset, ydinperheestä poikkeavat, perherakenteet. Aikaisempi tutkimus hoidon laiminlyönnistä (esim. Söderholm 2004) osoitti, että syyt vanhempien tekemälle väkivallalle voivat olla ulkoisia, eivätkä ne silloin ole suorassa yhteydessä siihen, mikä lapsen rooli tilanteessa on. Tätä näkökulmaa voi syventää erityisesti yksinhuoltajaperheiden kohdalla, kun nuoren hoiva ja turvallisen kasvun takaaminen jää yhden vanhemman vastuulle. Tällaisissa tapauksissa vanhemman kokema stressi saattaa altistaa vanhemman turvautumaan kasvatusmetodeissaan henkisen kaltoinkohtelun keinoihin, joiden haitallista vaikutusta nuoren kehitykseen ei huomioida.

WHO:n raportissa (Krug ym. 2005) korostetaan, että kulttuurieroilla on vaikutusta siihen, millainen toiminta mielletään laiminlyönniksi. Kulttuurierot korostuivat myös tämän tutkimuksen tuloksissa, sillä nuoren ulkomaalaistaustalla on merkittävä yhteys koettuun laiminlyöntiin. Eri kulttuureissa on toisistaan poikkeavia käsityksiä kasvatuksellisista metodeista ja siitä, millainen toiminta ylipäättään mielletään lapsen kohdistuvaksi laiminlyönniksi. Erot tiukkojen kasvatusmetodien ja laiminlyönnin sekä henkisen kaltoinkohtelun välillä voidaan nähdä veteen piirrettyinä viivoina, joissa erottelun tekee tilanteiden tulkitsija omien käsitysten ja mielipiteiden pohjalta. Kasvatusmetodien ja henkisen kaltoinkohtelun erottelua hankaloittaa myös aiemmasta kansainvälisestä kirjallisuudesta (Krug ym. 2005) saatu tieto, jonka mukaan huutaminen on ominaista monille vanhemmille useissa eri maissa.

Lapselle tai nuorelle huutamista aiheellisessa tilanteessa ei nähdä erityisen vahingollisena, mutta missä menee raja vanhempien pitämisen tiukan kurin ja henkisen kaltoinkohtelun välillä ja kuinka monta kertaa huutamista pitää käyttää keinona ennen kuin se luokitellaan eräänlaisesta kasvatuksesta henkisen väkivallan muodoksi? Kysymykset osoittavat, miten haastavaa kaltoinkohtelua on tulkita ja määritellä yhteensopivaksi muiden käsitysten kanssa niin kotimaisessa kuin kansainvälisessäkin kirjallisuudessa.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että nuoren aikaisemmillä fyysisen väkivallan kokemuksilla ja vanhempien liiallisella alkoholin käytöllä on merkittävin yhteys koettuun henkiseen kaltoinkohteluun. Eri väkivallan muotojen kasautuminen on havaittu aiemmissakin tutkimuksissa (esim. Oranen 2004). Myös vanhempien alkoholin liikakäytön vaikutus nuoren fyysisen väkivallan kokemukseen on tunnistettu, sillä aikaisempien tutkimusten (THL 2019; Ellonen 2007; Söderholm 2004) mukaan lapsen tai nuoren altistaminen päihteille on henkistä kaltoinkohtelua, jonka seurauksena vanhempien ja lapsen yhteiselämän ristiriitaisuudet saattavat johtaa fyysiseen laiminlyöntiin. Ongelmilla on tapana kasaantua, joten voisiko olla mahdollista, että väkivallan ja alkoholin välinen yhteys johtuu huono-osaisuuden ja haasteiden kasautumisesta samoihin perheisiin? Muuttuva yhteiskunta luo useita haasteita perheiden arjessa pärjäämiseen, joten jos perheen sisäisiä ongelmia on ollut jo entuudestaan, niiden kasautuminen alkoholin liiallisella käytöllä ja väkivallan lisääntymisellä ei tästä näkökulmasta huomioituna ole lainkaan yllättävää.

Tämä tutkimus on osoittanut, kuinka haastava tutkimusilmiö henkinen kaltoinkohtelu kokonaisuudessaan on. Henkisen kaltoinkohtelun eri muotoja selittävät osin eri tekijät, joten tarve lisätutkimukselle on aiheellinen. Nuoret kokevat edelleen varsin paljon henkistä kaltoinkohtelua vanhempiensa toimesta ja henkisen kaltoinkohtelun esiintyvyyttä on haastavaa tunnistaa sen näkymättömyyden vuoksi. Henkistä kaltoinkohtelua kuvaavien ilmiöiden välistä dynamiikkaa pitkittäisaineistolla tulisikin jatkossa tutkia lisää, jotta ilmiöstä saataisiin lisää tietoa ja puuttumisen menetelmiä olisi mahdollista kehittää paremmin tarvetta vastaaviksi.

Lähteet

- Ellonen, Noora (2007) Lapsiin kohdistuva väkivalta kyselytutkimuksissa. Teoksessa Noora Ellonen, Janne Kivivuori & Juha Kääriäinen (toim.) *Lapset ja nuoret väkivallan uhreina*. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu, tiedotteita 64. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, tutkimustiedonantoja 80.
- Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2008) Väkivallan näkeminen perheessä. Teoksessa Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola (toim.) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, raportteja 71. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, tutkimustiedonantoja 87.

- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulu, raportteja 110.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86726/Raportteja_110_lapsiuhritutkimus_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu: 5.2.2020.)
- Forsberg, Hannele (2004) *Havaita, nimetä, uudelleen määrittää, vaieta*. Lapsia koskettavan kotiväkivallan kategorisoinnista. Teoksessa Ulla Aatsinki & Johanna Valenius (toim.) *Ruumiita ja mustelmia: näkökulmia väkivallan historiaan*. Nokia: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Gilbert, Ruth & Widom, Cathy Spatz & Browne, Kevin & Fergusson, David & Webb, Elspeth & Janson, Staffan (2009) Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet* 373:9657, 68–81. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61706-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61706-7) (Viitattu: 22.1.2020.)
- Ikonen, Riikka & Helakorpi, Satu (2019) *Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019*. Tilastoraportti 33/2019. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281> (Viitattu: 28.3.2020.)
- Inkilä, Jaana (2015) *Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen ja varhaisen puuttumisen moniammatillista yhteistyötä kuvaileva malli*. Tampere: Tampere University Press.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9981-4> (Viitattu: 14.3.2020.)
- Keisala, Satu, Matikka, Johanna, Tahkola, Saija, Muukkonen, Tiina & Sellergren, Hanna (2016) *Väkivalta ja laiminlyönti kasvatuksessa*. Tunnista, puutu & auta: Ensi- ja turvakotien liitto.
<https://virtuaalikirja.fi/ensijaturvakotienliitto/kirjat/vakivalta-ja-laiminlyonti-tunnista-ja-puutu/luku1-1/#2> (Viitattu: 11.11.2019.)
- Keiski, Pia (2018) *Perheväkivaltaa käyttäneen naisen minuus: realistinen synteesi perheväkivaltakäyttäytymisen vähenemiseen tähtäävän intervention vaikutuksista*. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0693-9> (Viitattu: 30.3.2020.)
- Kivivuori, Janne (2007) Mare Balticum -kysely Helsingissä 2002. Teoksessa Noora Ellonen & Janne Kivivuori & Juha Kääriäinen (toim.) *Lapset ja nuoret väkivallan uhreina*. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu, tiedotteita 64. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, tutkimustiedonantoja 80.
- Krug, Etienne & Dahlberg, Linda L. & Mercy, James A. & Zwi, Anthony B. & Lozano, Rafael (toim.) (2005) *Väkivalta ja terveys maailmassa - WHO:n raportti*. Suomentanut Eila Salomaa. Lääkärien sosiaalinen vastuu ry & Terveiden edistämisen keskus ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf (Viitattu 29.3.2020.)
- Laajasalo, Taina & Paavilainen, Eija & Järvilehto, Vasilisa & Keiski, Pia (2019) 8.2 Henkinen väkivalta ja laiminlyönti. Teoksessa Ulla Korpilahti & Hanna Kettunen & Erika Nuotio & Satu Jokela & Vuokko Maria Nummi & Pirjo Lillsunde (toim.) *Väkivallaton lapsuus – Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, julkaisuja 27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6> (Viitattu 17.3.2020.)
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830361> (Viitattu 12.3.2020.)
- Lastensuojelulaki 2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> (Viitattu: 12.3.2020.)
- Lepistö, Sari (2010) *Nuorten kokema perheväkivalta: malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä*. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8223-6> (Viitattu: 26.3.2020.)
- Margolin, Gayla & Gordis, Elana B. & Medina, Anna Marie & Oliver, Pamella H. (2003) The Co-Occurrence of Husband-to-Wife Aggression, Family-of-Origin Aggression, and Child Abuse Potential in a Community Sample: Implications for Parenting. *Journal of Interpersonal Violence* 18 (4), 413–440. <https://doi.org/10.1177/0886260502250835> (Viitattu: 20.1.2020.)

- Nyqvist, Leo (2001) *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- O’Keefe, Maura (1994) Adjustment of children from maritally violent homes. *Families in Society* 75 (7), 403–415. <https://doi.org/10.1177/104438949407500701> (Viitattu: 31.3.2020.)
- Oranen, Mikko (2004) Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Annlis Söderholm & Marjatta Bardy (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune (2015) *Hoitosuositus – Tutkimusnäytöllä tuloksiin. Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa*. Hoitotyön tutkimussäätiö HOTUS. <https://www.hotus.fi/wp-content/uploads/2019/03/kaltoinkohtelu-hs-lyh.pdf> (Viitattu: 24.3.2020.)
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune (2013) National Clinical Nursing Guideline for Identifying and Intervening in Child Maltreatment within the Family in Finland. *Child Abuse Review* 22 (3), 209–220. <https://doi.org/10.1002/car.2207> (Viitattu: 14.3.2020.)
- Räsänen, Eila & Moilanen, Irma (2004) Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Teoksessa Irma Moilanen & Fredrik Almqvist (toim.) *Lasten- ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Duodecim.
- Söderholm, Annlis (2004) Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Annlis Söderholm & Marjatta Bardy (2004) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Söderholm, Annlis & Bardy, Marjatta (2004) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019) *Lapsen kaltoinkohtelu*. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsen-kaltoinkohtelu (Viitattu 12.3.2020.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2020) Lapsiin kohdistuva väkivalta. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsiin-kohdistuva-vakivalta (Viitattu 7.3.2020.)
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 (Viitattu: 12.3.2020.)